

MÕTTEPABER 2026

Eesti ja Euroopa tulevik: võitlus hingede ja majanduse pärast

Henrik Hololei

**Põhimõtte
Koda**

Euroopa Liit on protsess, mitte lõpp-produkt.

- Walter Hallstein,
Euroopa Majandusühenduse esimene president,
1958–1967

**Euroopa, mis on rajatud stimuleerivale konkurentsile,
koostööle, mis tugevdab, ja solidaarsusele, mis ühendab.**

**Euroopa mitmekesisus teeb ta erakordselt rikkaks.
Seda mitmekesisust tuleb hoida, et see kannaks vilja
ühise hüve nimel.**

- Jacques Delors,
Euroopa Komisjoni president 1985–1995

Sisukord

Sissejuhatus	4
Euroopa Liidu kujunemine, laienemise loogika ja tänane murdepunkt	5
Euroopa Liidu peamised probleemid ja väljakutsed	7
Muutmisvajadus: mida Euroopa peab tegema teisiti	9
Siseturu kordategemine kui Euroopa majanduspoliitika esimene ülesanne	9
Euroopa peab taastama strateegilise mõtlemise tootmise ja tööstuse suhtes	10
Euroopa peab pidurdama bürokraatia vohamist	10
ELi eelarve peab teenima strateegilisi eesmärke, mitte ainult jätkama varasemaid jaotusi	11
Eesti Euroopa Liidus: strateegilised ja taktikalised valikud	12
Memo soovitused Eesti Euroopa Liidu poliitika kujundamiseks	14
Kokkuvõte	15

Sissejuhatus

Euroopa Liit ei ole enam olukorras, kus saab elada vana inertsiga. Aeg, mil liit võis toetuda rahulikule majanduskasvule, odavale energiale, USA julgeolekugarantiile ja usule, et integratsioon liigub samm-sammult edasi peaaegu iseenesest, on läbi. Euroopa ümber on jõupoliitika tagasi. Majanduslik konkurents on karmim. Tarneahelad on geopoliitika osa. Suured riigid kaitsevad oma tööstust ja turgu palju jõulisemalt kui veel kümme aastat tagasi. Sellises olukorras ei piisa Euroopa Liidule enam sellest, et ta on normatiivne võim, hästi läbi mõeldud reeglistik ja euroopalike alusväärtuste kandja. Liit peab suutma teha otsuseid, määratleda oma huvi ja kasutada oma majanduslikku kaalu eesmärgipäraselt.

Euroopa tulevik ei otsustu ainult lahinguväljal ega ainult eelarveläbirääkimistel. See otsustub ka selles, kas inimesed usuvad jätkuvalt, et Euroopa Liit teeb nende elu turvalisemaks ja jõukamaks. Inimesed soovivad, et säiliksid töökohad, positiivne perspektiiv ja elukeskkonna etteennustatavus. Kui liit ei suuda kasvatada jõukust, kaitsta oma tööstust ja hoida otsustusvõimet, siis nõrgeneb ka poliitiline kandepind. Kui ta samal ajal läheb liiga sügavuti teemades, kus inimesed ei näe Euroopa lisaväärtust, siis kasvab trots. Seepärast on küsimus ühtaegu majanduses, inimeste hoiakutes ja ka hingedes. Euroopa peab uuesti tõestama, milleks teda vaja on.

See memo lähtub minu isiklikust kogemusest, mis on kujunenud ligi kahekümne aasta jooksul töötades Euroopa Liidu institutsioonides erinevatel ametikohtadel. Selle aja jooksul olen näinud Euroopa Liitu nii poliitilise juhtimise, institutsionaalse toimimise kui ka praktilise otsustamise tasandil. Siin esitatud käsitlus ei lähtu seetõttu üksnes teooriast ega kõrvalvaataja hinnangust, vaid vahetust töökogemusest Euroopa Komisjoni keskmes ajal, mil Euroopa Liit on pidanud vastama nii laienemise, kriiside, siseturu, konkurentsivõime kui ka geopoliitilise survega seotud küsimustele.

Euroopa Liidu kujunemine, laienemise loogika ja tänane murdepunkt

Euroopa Liidu mõte ei tekkinud kunagi ainult idealismist. Liit ehitati üles väga praktilisest vajadusest siduda Euroopa suuremad riigid nii tihedalt üksteise külge, et vana kontinendi sisemised konfliktid ei muutuks enam sama kergesti sõdadeks. Sõe- ja teraseühendus, seejärel ühisturg, hiljem üha tihedam majanduslik koostöö – kõik need sammud lähtusid arvestusest, et rahu, jõukus ja poliitiline stabiilsus tuleb ehitada vastastikusele sõltuvusele. Hilisemates arengutes lisandus sellele ühisraha, koostöö justiits- ja siseküsimustes, ühtses välis- ja julgeolekupoliitikas. Liidu sisepiirid avanesid ja laienes ühiste reeglite ruum.

Laienemine oli selles loos loomulik jätk. 1970. ja 1980. aastate ELi laienemine toimus mitmes etapis: 1973. aastal liitusid Euroopa Majandusühendusega Iirimaa, Suurbritannia ja Taani, 1981. aastal Kreeka ning 1986. aastal Portugal ja Hispaania. Need laienemised tõid ühendusse demokraatlikult stabiliseerunud Lõuna-Euroopa riigid. Alates 1990. aastatest omandas laienemine üha selgemalt geopoliitilise tähenduse: Kesk- ja Ida-Euroopa riikide liitumine sidus need lõplikumalt lääne institutsioonilise ruumiga. 2004. aasta suur laienemine oli selle strateegia kulminatsioon. Eesti, Läti, Leedu, Poola, Tšehhi, Slovakkia, Ungari, Sloveenia ja teised riigid ei liitunud ainult majandushuvist. Liitumine tähendas ka tsivilisatsioonilist ja julgeolekupoliitilist valikut.

Samas tuleb tunnistada, et laienemise loogika ei saa lõputult jätkuda automaatsina. Liit, mis kasvas kuuest liikmest üheksani, kaheteistkümmeni ja hiljem kahekümne kaheksani ja vähenes kahekümne seitsmeni, ei toimi enam samal viisil. Mida suuremaks süsteem läheb, seda raskemaks muutub otsustamine, eriti valdkondades, kus kehtib ühehäälsus või kus poliitiline usaldus liikmesriikide vahel on ebaühtlane. Seetõttu ei saa tänast laienemisarutelu pidada samades terminites nagu 1990. aastate lõpus. Küsimus ei ole ainult selles, kas üks peaks olema avatud, vaid kas uus liige tugevdab või nõrgestab liidu toimimisvõimet.

Siin tulebki mängu Euroopa Liidu tegelik olemus. Liitu ei hoia koos loosungid, institutsionaalne esteetika ega abstraktne tunne, et rohkem Euroopat on alati parem kui vähem Euroopat. Liitu hoiab koos ühine väärtusruum, siseturg, ühine huvi olla geopoliitiliselt tõsiseltvõetav ja liikmesriikide arusaam, et sellest koostööst sünnib neile reaalne kasu. Kui siseturg toimib halvasti, kui otsuste tegemine takerdub ja kui ühine välis- või julgeolekupoliitiline suund laguneb, siis muutub liit seest nõrgemaks, sõltumata sellest, kui tugevad on tema institutsioonid paberil.

Euroopa välissuhete puhul on veel üks oluline mõõde. Kõik liikmesriigid ei vaata maailma samalt vaatepositsioonilt. Suurtel liikmesriikidel on erinev ajalooline kogemus, teistsugused geograafilised sidemed ja mõnel puhul ka endiste koloniaalsuhete tõttu püsivad poliitilised, majanduslikud või kultuurilised huvid

väljaspool Euroopat. See on reaalsus, millega tuleb arvestada. Aga sellest ei saa teha järeldust, et Euroopa Liit peaks võtma enda peale kogu maailma probleemide lahendamise. Liit peab kõigepealt defineerima oma huvi, oma mõju-ruumi ja oma piiri. Euroopa ei saa olla universaalne hooldaja, kes võtab igal pool moraalse vastutuse, aga jätab seejuures omaenda majandusliku ja poliitilise vastupidavuse teisejärguliseks.

Euroopa Liidu peamised probleemid ja väljakutsed

Euroopa Liidu esimene suur probleem on otsustusvõime nõrgenemine. Süsteem, mis töötab hästi stabiilses keskkonnas, jääb kohmakaks ja aeglaseks siis, kui maailm nõuab kiireid vastuseid. Seda on näha nii välispoliitikas, julgeolekus, tarneahelates kui ka majanduspoliitikas. Ühehäälsus annab üksikule liikmesriigile väga suure pidurdusjõu. Väikeriigi seisukohalt võib see tunduda ahvatlev kaitsemehhanism. Praktikast tähendab see aga üha sagedamini seda, et Euroopa jõuab otsusele hilja või ei jõuagi. Kui kriitilise tähtsusega otsused muutuvad sisuliselt pantvangidraamaks, siis ei ole küsimus enam menetluses, vaid võimes oma huve kaitsta – hiljutistest juhtumitest võib näiteks tuua Venemaa külmutatud varade kasutamise ja Ukraina rahalise toetuse paketi vastuvõtmise.

Aluslepingute muutmise teema tuleb siin paratamatult sisse, kuid seda ei ole mõtet üle romantiseerida. Jutt ei käi sellest, nagu oleks lepinguparandus kusagil laual realistliku poliitilise lahendusena. Lähiaastatel ei ole näha valmisolekut avada kogu aluslepingute küsimust liikmesriikides, kus selline protsess tähendaks uut siseriiklikku poliitilist lahingut või referendumit. See seab raami: Euroopa peab otsima tegutsemisvõimet olemasoleva süsteemi piires või selle serval. See ei ole ideaalne, kuid see on reaalsus.

Teine probleem on huvi hajumine. Euroopa Liit on harjunud rääkima väärtustest, standarditest ja reeglitest. Need on tähtsad, kuid neist ei piisa, kui samal ajal ei ole piisavalt selgelt sõnastatud, mida Euroopa tahab kaitsta ja mille nimel ta tegutseb. Maailm on läinud jõulisemaks. Ameerika Ühendriigid kaitsevad oma majanduslikke ja tehnoloogilisi huve väga otse. Hiina teeb sedasama veel süsteemsemalt. Euroopa kipub endiselt käituma nii, nagu piisaks õigest tekstist ja õigest protseduurist. Ei piisa. Euroopa peab oskama öelda, millised on tema strateegilised tööstused, millised sõltuvused on vastuvõetamatud ja millistes küsimustes peab ta käituma turuna, mitte seminarina.

Kolmas probleem on Euroopa majandusliku aluse nõrgenemine. Pikka aega on Euroopa saanud toetuda eeldusele, et ta on loomulikult jõukas, atraktiivne ja normiloov turg. See eeldus enam ei kannu. Euroopa ettevõtluskeskkond on muutunud kohmakaks, kapital ei liigu piisavalt vabalt, innovaatilised ettevõtted otsivad kasvuks teisi keskusi ja kriisiaegsed erandid on hakanud murendama siseturu efektiivset toimimist ja võrdset kohtlemist. Euroopa enda sees on tekkinud olukordi, kus jõukamad riigid saavad oma ettevõtteid toetada oluliselt suuremas mahus kui väiksemad liikmesriigid. Selline areng sööb siseturgu seestpoolt.

Neljas probleem on ülereguleerimise oht. Euroopa Komisjon ja liikmesriigid on mõnes valdkonnas kaotanud mõõdutunde. Kui Euroopa Liit sekkub küsimustesse, mis puudutavad inimeste igapäevaelu kõige vahetumal tasandil (a'la puupliitide keelamine), ilma et inimene näeks seal selget julgeoleku-, tervise- või turukasu, siis sünnib poliitiline vastureaktsioon. See ei ole kõrvaline

ärritus, vaid legitiimsuse küsimus. Euroopa Liit peab oskama eristada strateegilist tegutsemist ja asjatut mikrokorraldamist. Kui seda piiri ei tõmmata, muutub ka mõistlik regulatsioon kahtlaseks lihtsalt sellepärast, et Euroopa Liidu kodanik tunneb, et temaga ei arvestata.

Muutmisvajadus: mida Euroopa peab tegema teisiti

Euroopa Liidu muutmisvajadus ei alga suurest institutsionaalsest unistusest, vaid praktilisest korrastamisest. Liit peab muutuma otsustusvõimelisemaks, selgemalt huvipõhiseks ja majanduslikult tugevamaks. Vastasel juhul ta jääb alles küll formaalselt, kuid kaotab järk-järgult mõjuvõimu.

Siseturu kordategemine kui Euroopa majanduspoliitika esimene ülesanne

Euroopa Liidu majanduslik alus ei ole regulatsioonide hulk ega poliitiliste deklaratsioonide ambitsioon. Selle alus on siseturg. Kui Euroopa tahab taastada konkurentsivõimet, kasvatada investeringuid ja hoida oma majanduslikku kaalu, siis tuleb alustada sealt. Siseturg on olnud Euroopa suurim edulugu, kuid selle edasiarendamine on jäänud toppama ajal, mil just seda oleks olnud kõige rohkem vaja.

Siseturu probleem on konkreetne. Euroopa ettevõtte võib endiselt avastada, et 27 liikmesriigi sees kohtab ta 27 eri praktikad, nõuet ja haldusloogikat. See tähendab kõrgemaid kulusid, aeglasemat kasvu ja väiksemat mastaapi. Euroopa räägib palju iduettevõtetest, innovatsioonist ja digivõimekusest, kuid ettevõtja jaoks hakkab kõik väga kiiresti pihta lihtsast küsimusest: kas mul on tegelikult üks turg või mitte? Kui vastus on ainult pooleldi jaatav, siis ei teki ka seda mastaabiefekti, millest kõik kõnedes räägivad. Eriti ilmne on see teenuste turul. Kuigi teenused moodustavad suure osa Euroopa majandusest, on nende piiriülene pakkumine endiselt killustatud ning liikmesriikide erinevad nõuded ja praktikad piiravad turu tegelikku ühtsust.

Sama käib kapitalituruga. Raha Euroopas on olemas, kuid see ei liigu piisavalt tõhusalt sinna, kus seda oleks vaja kasvu, innovatsiooni või tootmise laiendamiseks. Tulemuseks on, et Euroopa enda säästus ei toida piisavalt Euroopa enda tulevase ettevõtteid. See on üks põhjus, miks paljulubavad ettevõtted liiguvad kasvufaasis mujale. Hästi toimiv siseturg koos ühtsema kapitalituruga ei ole kõrvalteema, vaid Euroopa majanduse põhiküsimus.

Siseturu kordategemine on ka Eesti huvi kõige otsesemas mõttes. Väikese avatud majanduse jaoks ei ole ühtne turg sümbolne eurointegratsiooni saavutus, vaid praktiline kasvutingimus. Mida ühtsem on Euroopa turg, seda lihtsam on Eesti ettevõtjal müüa, laiendada ja kapitali kaasata. Mida rohkem hakkab siseturgu seestpoolt moonutama suurriikide ebaühtlane riigiabi, seda raskem on väikeriigil võrdsel alusel konkureerida. Euroopa Komisjon peab selles küsimuses taas jõulisemalt valvama, et kriisiaegsetest eranditest ei saaks püsiv uus normaalsus.

Euroopa peab taastama strateegilise mõtlemise tootmise ja tööstuse suhtes

Euroopa üks vigu on olnud tootmise ja tööstuse käsitlemine millegi vananenuna või paratamatult kahtlasena. See mõtteviis ei vasta reaalsusele. Euroopa jõukus on ehitatud suurel määral tootmisele, tehnoloogiale ja oskusele luua kõrge lisandväärtusega tööstust. Digitaalne areng ei tühista seda, vaid eeldab seda. Kaitsetööstus, energiatehnoloogia, kiibid, tööstuslik automatiseerimine, logistika ja materjalide ümbertöötlemine ei teki puhtast õhust. Kui Euroopa tahab olla strateegiliselt iseseisvam, peab ta olema valmis kaitsma ka oma tööstuslikku alust.

Tööstuspoliitika keskne eeltingimus on ka konkurentsivõimeline energiahind ja varustuskindlus. Eriti energiamahukate tööstuste puhul sõltub sellest otsest, kas Euroopas on võimalik säilitada tootmist ja meelitada uusi investeeeringuid. Kui energia hind hakkab Euroopa konkurentsivõimet murendama, siis nõrgeneb koos sellega ka liidu tööstuslik baas. Seepärast on ülekandeühendused, võrguarendus ja paremini toimiv ühtne energiaturg strateegilise tähtsusega. Euroopa konkurentsivõime ei saa sõltuda sellest, millises liidu servas ettevõtte parasjagu tegutseb.

See eeldab ka realistlikumat suhet rohepöördesse. Küsimus ei ole selles, kas puhtam keskkond on õige eesmärk. Küsimus on meetodis, tempos ja majanduslikus reaalsuses. Kui poliitika kasvatab ettevõtete jaoks bürokraatiat, raporteerimiskohustusi ja kulusid kiiremini, kui tekib uut tootmisvõimet, siis hakkab ta töötama iseenda vastu. Euroopa ei saa endale lubada olukorda, kus ta korraga nõuab rohkem, toodab vähem ja sõltub aina enam kolmandatest riikidest.

Euroopa peab pidurdama bürokraatia vohamist

Euroopa üks kasvavaid probleeme on see, et sisuliste eesmärkide ümber ehitatakse järjest uusi menetlus-, kontrolli- ja aruandluskihte. Selle tulemus ei ole parem valitsemine, vaid aeglasem tegutsemine, kõrgemad kulud ja väiksem suutlikkus keskenduda sellele, mis on päriselt oluline. Kui iga uue poliitika juurde tekib automaatselt uus raport, uus kontroll ja uus halduskoormus, siis hakkab süsteem lõpuks teenima iseennast.

See on eriti selge ettevõtjate vaates. Euroopa räägib konkurentsivõimest, innovatsioonist ja investeeeringute ligimeelitamisest, kuid samal ajal kasvavad raporteerimiskohustused ja administratiivne koormus tempos, mis sööb tootlikkust ja pidurdab otsuseid. Nii tekib olukord, kus poliitika eesmärk võib olla õige, aga selle rakendamise viis nõrgestab Euroopa enda majanduslikku alust.

Bürokraatia probleem ei piirdu ettevõtlusega. Sama loogika kandub üle ka institutsioonidesse endisse. Mida rohkem energiat kulub protsessi haldamisele, kooskõlastamisele ja formaalsele katmisele, seda vähem jääb alles poliitilist selgust ja otsustusjulgust. Euroopa ei saa endale lubada süsteemi, kus menetlus muutub tähtsamaks kui tulemus.

Seetõttu peab muutmisvajadus tähendama ka teistsugust regulatiivset kultuuri. Iga uue algatuse puhul tuleb küsida, kas see aitab probleemi lahendada või kasvatab lihtsalt järjekordset halduskihti. Euroopa vajab vähem regulatiivset kuhjamist ja rohkem olemasoleva töölepanekut. Kõiki riske ei ole võimalik menetlusega ära kaotada. Kui nullriski püüdmisest saab valitsemise põhi- loogika, siis jäävad lõpuks nii otsused kui ka tulemused tulemata.

ELi eelarve peab teenima strateegilisi eesmärke, mitte ainult jätkama varasemaid jaotusi

Euroopa Liidu eelarve üks põhiprobleeme on selle jäikus. Pikk eelarveraam annab stabiilsuse ja etteaimatavuse, kuid kiirete kriiside ja geopoliitiliste muutuste ajal muutub see takistuseks. Kui prioriteedid muutuvad kiiremini kui raha ümberpaigutamise võime, jääb Euroopa paratamatult hiljaks. Küsimus ei ole selles, et seitsmeaastane raam oleks iseenesest vale. Küsimus on selles, kas see võimaldab liidul reageerida siis, kui olukord seda nõuab.

Seetõttu tuleb ELi eelarvet käsitleda ennekõike strateegilise vahendina. Kui Euroopa räägib majanduslikust julgeolekust, tööstuslikust võimekusest ja sõltuvuste vähendamisest, siis peab see kajastuma ka eelarves. Vastasel juhul jääb strateegiline jutt poliitiliseks retoorikaks, millel puudub tegelik kate.

Hea näide on kriitilised maavarad. Euroopa sõltuvus neist ei ole enam abstraktne tulevikurisk, vaid käesoleva aja probleem. Need maavarad on vajalikud nii kaitsetööstusele, kõrgtehnoloogiale kui ka rohepöördeks vajalikele tootmisahelatele. Kui selline valdkond ei olnud eelarve koostamise hetkel piisavalt kõrgel poliitilisel kohal, siis on hiljem väga keeruline leida vajalikke vahendeid olukorras, kus vajadus on juba ilmne. Nii tekibki vastuolu: Euroopa saab probleemist aru, kuid eelarve ei liigu järele.

Järeldus on selge. ELi eelarve peab olema paindlikum, et raha oleks võimalik suunata kiiresti valdkondadesse, mis määravad Euroopa tegeliku vastupidavuse. Kriitiliste maavarade puhul tähendab see muu hulgas võimet toetada investeringuid tarneahelatesse, ümbertöötlemisse ja juurdepääsu kindlustamisse nendes riikides, kellega Euroopal on usaldusväärne koostöö. Kui Euroopa ei suuda selliseid vajadusi rahaliselt katta, siis jääb ta strateegilistes küsimustes sõltuvaks teistest ka siis, kui poliitilised eesmärgid on paberil õiged.

Eesti Euroopa Liidus: strateegilised ja taktikalised valikud

Eesti huvi Euroopa Liidus ei ole abstraktne eurooptimism ega ka pidurdamine pidurdamise pärast. Eesti huvi on liit, mis on väikeriigi jaoks piisavalt tugev, et pakkuda julgeoleku-, turu- ja mõjuvõimu võimendust, kuid piisavalt selgepiiriline, et mitte asendada liikmesriikide poliitilist vastutust seal, kus seda ei ole vaja asendada.

- **Eesti esimene valik** puudutab liitlasi. Väikeriik ei mõjuta Euroopa Liitu üksinda. Isegi siis, kui tal on õigus, ei vii see teda kaugele, kui ta jääb üksi. Seetõttu peab Eesti ehitama oma mõju süstemaatiliselt partnerluste kaudu. Küsimus ei ole ainult Balti ja Põhjala teljes, vaid laiemas võimes leida konkreetsete teemade kaupa riike, kelle huvid kattuvad Eesti omadega. Mõju tekib koalitsioonidest, mitte moraalsest enesekindlusest.
- **Teine valik** puudutab laienemist. Eesti on ajaloolistel ja julgeolekulistel põhjustel olnud laienemise toetaja ning selles on olnud tugev strateegiline loogika. Kuid laienemist ei saa käsitleda automaatse voorusena. Iga kandidaatriigi puhul tuleb küsida, kas ta tugevdab siseturgu, kas ta jagab Euroopa peamist välis- ja julgeolekupoliitilist suunda ning kas tema liitumine parandab või halvendab liidu otsustusvõimet. Euroopa Liit ei saa muutuda regionaalseks organisatsiooniks, mis laieneb peaaegu rituaalsest impulsist, samal ajal kui võime ühiselt otsustada aina väheneb.
- **Kolmas valik** puudutab Euroopa Liidu fookust. Eesti peaks olema nende riikide seas, kes peavad suunama Euroopa tähelepanu just suurtele teemadele nagu julgeolek, siseturg, kapital, tööstus, tehnoloogia, tarneahelad. Eesti huvi ei ole selles, et Euroopa toodaks aina uusi väikese kaliibriga vaidlusi. Eesti huvi on, et Euroopa oleks suurtes küsimustes tugev.
- **Neljandaks** – Eesti-sisene poliitiline protsess peab EL-küsimustes muutuma poliitilisemaks.

Eestis on Euroopa Liidu poliitikat liiga kaua käsitletud tehnilise, ametkondliku ja justkui neutraalse protsessina. Ametnikud valmistavad seisukohad ette, valitsus ja parlament kinnitavad need sageli tavapärase rutiinina ning kogu protsess liigub edasi väikese poliitilise nähtavusega. Selline lähenemine võis olla mõistetav ajal, mil Euroopa küsimusi käsitleti peamiselt ülevõtmise, kohandamise ja administratiivse võimekuse kasvatamise võtmes. Täna see enam ei kõlba.

Kui suur osa Eesti õigusruumist kujuneb Euroopa Liidu tasandil, siis ei saa Euroopa-poliitikat käsitleda sisepoliitika kõrvakoridorina. Need on Eesti enda poliitilised valikud. Küsimus ei ole ainult selles, kuidas midagi õigesti vormistada, vaid millist Eestit nende otsustega ehitatakse. Kas eelistatakse suuremat konkurentsi või suuremat kaitset? Kas rõhutatakse tööstust või regulatsiooni? Kas minnakse mõne ettepanekuga kaasa või püütakse seda varases faasis muuta? Need ei ole ametkondlikud detailid, vaid poliitilised otsused.

Seni on Eestis liiga sageli toiminud mudel, kus Euroopa Liidu suunaline tegevus näib depolitiseeritud. See jätab mulje, nagu oleks Eesti roll peamiselt kohaneda, mitte valida. Sellise lähenemise nõrkus tuleb eriti selgelt välja direktiivide rakendamisel. Ka seal, kus Euroopa õigus annab liikmesriigile paindlikkust, on Eesti tihti lisanud juurde uusi administratiivseid kihte, täiendavaid menetlusi ja bürokraatlikke kohustusi, mida algne raamistik otseselt ei nõua. See ei ole Euroopa paratamatus, vaid Eesti enda valik. Just seetõttu peab poliitilise juhtimise osakaal kasvama mitte ainult Brüsselis seisukohtade kujundamisel, vaid ka koduses rakendamisfaasis.

Sellest järeldeb lihtne nõue. Eesti Euroopa Liidu poliitika peab muutuma selgemalt poliitiliseks. See tähendab, et valitsuserakonnad peavad kandma sisulist vastutust ka Euroopa valikute eest, Riigikogu peab sekkuma varem ja jõulisemalt ning Euroopa küsimusi tuleb käsitleda osana Eesti üldisest poliitilisest vaidlusest, mitte nišina spetsialistidele. Kui seda ei tehta, püsib tasakaalust väljas olukord, kus oluline osa õigusloomest ja majanduskeskkonnast kujuneb Euroopa tasandil, kuid Eesti enda poliitiline arutelu jääb sellele alla.

Memo soovitused Eesti Euroopa Liidu poliitika kujundamiseks

1. Eesti peab alustama iga olulist Euroopa-küsimust oma huvi sõnastamisest.

Esimene küsimus ei peaks olema, milline seisukoht kõlab kõige euroopameelselt, vaid milline seisukoht tugevdab Eesti julgeolekut, majandust ja poliitilist mõjuvõimu. See distsiplineerib ka kogu ülejäänud arutelu.

2. Eesti peab ehitama mõju liitlaste kaudu.

Väikeriigi mõju ei teki sellest, et ta hoiab igaks juhuks kinni kõigist pidurdusvahenditest. Mõju tekib siis, kui ta suudab kujundada piisavalt laia toetuspinda oma positsioonidele. Eesti peab Euroopa Liidus tegutsema koalitsioonide, mitte üksikute sümbolsete vastuhäälte loogikas.

3. Eesti peab hindama laienemist riigipõhiselt ja toimimisvõime vaates.

Laienemine ei ole eesmärk omaette. Iga kandidaatriigi puhul tuleb küsida, kas ta tugevdab siseturgu, jagab Euroopa peamisi välis- ja julgeolekupoliitilisi lähtekohti ning ei muuda liitu veel raskemini juhitavaks.

4. Eesti peab seadma esikohale siseturu ja kapitalituru süvendamise.

See on Eesti jaoks üks kõige materiaalsema mõjuga Euroopa teema. Ühtsem turg, väiksemad sisemised tõkked ja paremini liikuv kapital annavad Eesti ettevõtjatele rohkem kasvu- ja ekspordiruumi kui suur osa lärmakast kõrvaldebatist.

5. Eesti peab toetama Euroopa eelarve suuremat paindlikkust strateegiliste prioriteetide rahastamisel.

Kui Euroopa räägib kriitilistest maavaradest, kaitsetööstusest, tehnoloogilisest sõltumatuses või tarneahelate kindlustamisest, siis peab tal olema ka rahaline võime neid eesmärke toetada. Vastasel juhul jääb strateegia deklaratsiooniks.

6. Eesti peab nõudma, et Euroopa Liit määratleks selgemalt oma sekumise piiri.

Euroopa peab olema tugev seal, kus kaalul on julgeolek, tööstus, tehnoloogia, siseturg ja strateegilised sõltuvused. Euroopa ei pea minema inimese koju ega tekitama tunnet, et iga eluvaldkond muutub lõpuks keskse reguleerimise objektiks. Piiri mittetõmbamine toodab trotsi ja nõrgestab ka mõistlikke poliitikaid.

7. Eesti peab muutma oma Euroopa-poliitika sisemiselt poliitilisemaks.

Euroopa küsimused ei tohi jääda peamiselt ametkondlikuks menetluseks. Valitsus ja Riigikogu peavad võtma nende kujundamise nähtavamalt enda kanda. Sama kehtib direktiivide rakendamisel: juurde ei tuleks põhjendamatult lisada uusi kohustusi lihtsalt inertsiga või haldusmugavuse suurendamise eesmärgil.

Kokkuvõte

Euroopa Liidu küsimus ei ole enam selles, kas vana integratsioonilugu oli kunagi edukas. Oli küll. Küsimus on selles, kas Euroopa suudab uues ajastus olla samaaegselt jõukas, otsustusvõimeline ja poliitiliselt usutav. Selleks peab liit tegema kolm asja korraga: taastama oma majandusliku aluse siseturu, kapitali ja tööstuse kaudu; muutuma strateegilisemaks oma eelarves ja sõltuvuste juhtimises; ning tõmbama selgema piiri sinna, kus Euroopa lisaväärtus lõpeb ja algab ülereguleerimine.

Eesti jaoks tähendab see, et Euroopa-poliitika ei saa enam olla taustsüsteem. See on oluline osa Eesti poliitikast. Kui Eesti tahab Euroopa Liidus midagi saavutada, peab ta teadma, mida ta tahab, kellega ta seda tahab ja millistes küsimustes tasub jõudu kulutada. Euroopa tulevik ei kujune ainult Brüsselis. See kujuneb ka pealinnades, kus otsustatakse, kas Euroopa küsimusi võetakse päriselt poliitiliselt või lastakse neil edasi liikuda tehnokraatliku rutiinina.

Selles mõttes on pealkiri täpne. Euroopa Liit võitleb korraga hingede ja majanduse pärast. Kui ta kaotab ühe, kaotab ta lõpuks ka teise.

Henrik Hololei on hariduselt ökonomist ja endine tippametnik, kes on töötanud nii Eesti riigivalitsemises kui ka Euroopa Komisjoni juhtivatel ametikohtadel. Aastatel 1995–2004 töötas ta Eesti Riigikantseleis ning vastutas Eesti Euroopa Liiduga ühinemise töö koordineerimise eest. Aastatel 2001–2002 oli ta majandusminister ning aastatel 2002–2003 esindas Eesti valitsust Euroopa tulevikukonvendis. 2004. aastal asus ta tööle Euroopa Komisjoni asepresidendi Siim Kallase kabinetiülemana, jätkates selles rollis ka Kallase teisel ametiajal aastatel 2010–2013. Seejärel oli ta Euroopa Komisjoni asepeasekretär ning alates 2015. aasta oktoobrist liikuvuse ja transpordi peadirektor. Aastatel 2023–2026 töötas ta rahvusvaheliste partnerluste peadirektoraadi kõrgetasemelise nõunikuna. Hololei on lõpetanud Tallinna Tehnikaülikooli ning õppinud ka Aarhuse Ülikoolis politoloogiat ja rahvusvahelist majandust.

Mõttepaberi tellis MTÜ Põhimõtte Koda.
Täname abi eest Jaan Tõnissoni Postimehe Fondi ja Postimehe raamatukirjastust.

Toimetaja Veiko Lukmann
Keeletoimetaja Lea Arme
Kujundaja Kalle Müller
Kujunduskontseptsioon: Karl-Kristjan Nigesen

Väljaande autoriõigus:
Henrik Hololei ja MTÜ Põhimõtte Koda, 2026

Kõik õigused on kaitstud. Selle mõttepaberi ühtegi osa ei tohi reprodutseerida ega edastada ühelgi kujul ega ühegi vahendiga ilma autoriõiguse omaja kirjaliku loata.

ISBN 978-9908-50-097-3 (pdf)
ISSN (Põhimõtte Koja raportid ja mõttepaberid) 3125-5302